

արտասանութիւնները, ընթերցումները, թատերական ներկայացումները, երաժշտական հանգէսները, վիճարարական ձեռնարկները իրարու կը յաջորդէին, և ես, որ 1951 ին Միլգունեան գացած էի և զարմառեմ աւ հիացումէ բացուած աչքերով և հոգիով ինկած այդ միջավայրին մէջ, հիմա տարօրինակ տարասեռով մը կը յիշեմ այդ մթնոլորտը: Ուրիշ մ'չ մէկ տեղ, մ'չ մէկ պարագայի ապրած եմ անկրկնելի յուզումներու, հոգեկան և իմացական խրախճանքի այդ անընդմէջ օրերը և տարիները: Ինծի պէս շատ-շատեր Մելգունեանի այդ քեմին վրայ դաստիարակւեցան և ոչ թէ դաստարաններուն մէջ:

Երիտասարդները կը խռովեին վրաս: մէկը միւսէն գիզցիցիկ, Թարմ, տխուր կամ ուրախ յիշատակներ, մանրագլուտումներ, որոնցմով կարելի պիտի ըլլար ետուերագծել Թումանյանի անձը՝ անհոգ-օրէն ուրախ, տէրվիշ, կեանքէն վախցող, յիսուէնէն նոսր ուժուանացած և շուտով կինը քաղցկեղին դոհ առած, բարի, անհաստատութեան միտմիտ մարդը՝ զոր բոլորը կը սիրէին և որ կարծեմ մ'չ մէկ թշնամի ունէր: Տարօրինակ, որ քերականութիւնը կը ցնցէ գիւս. Թումանյանն և թշնամի: Անհամառօնելի բաներ:

Շրջանաւարտութիւնէս ետք, ճշմարիտ հայր մը եղաւ ան ինծի: Կէսօրէ ետքերը իրարու հետ էինք, ինչպէս նաեւ գիշերները՝ երբ Մովսէսնի և քանի մը ուրիշ մտաւորական բարեկամներու հետ կ'երթայինք յունական համեստ ճաշարան մը, ուսուցիչիէ ժեր նոյնքան համեստ դրամով ընթրիք ընելու: Սակայն ընթրիքը պատուէրէն էր, որովհետեւ մինչև կէս գիշեր տեղող այդ հինգ վարկեաննոց ընթրիքը սքանչելի խրախճանքի կը վերածուէր շնորհիւ Թումանյանին, որ, հակառակ ստամոքսի հիւանդութեան, միշտ ներկայ կ'ըլլար: Ինքն էր խօսողը, իսկ մինք՝ ունկնդիր միայն: Այդ տեսակ գիշեր մըն էր, 1960 ին, որ Թումանյան առաջին անգամ ըլլալով խօսեցաւ իր մանկութեան և որբութեան մասին, և դժբախտ պատմութիւնը ըրած միջոցին ան մանուկի նման կու լար: Այդ պատմութիւնը Մովսէսն հետապային գրական գեղցիկ կտորի

ՏԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ՄԱՆ՝ ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ

Հայ որբուհաւոր գիտութեան համար ընդհանրապէս և Հայ Եկեղեցւոյ հարաւարակաւական հնագիտութեան համար մասնաւորապէս՝ անփոխարինելի կորուստ մըն է Թորոս Թորամանեանի մահը, որ՝ տեղի ունեցած է Մարտ 1 ին, Երևանի մէջ: Բնիկ Շապին Դարահիտորցի, շրջանաւարտ էր Պոլսոյ Գեղարուեստական վարժարանէն, Եւրոպայի մէջ ևս հրահանգական պաշտօն մը կատարելէ ետք՝ ի վերջոյ հաստատուած էր Կովկաս և Հայաստան, իր գիտնականի տաղանդն ու հայրենասէր սիրտը նուիրելով Հայ Ճարտարապետութեան մասնագիտութեան: Մանրազնին ուսումնասիրութեան առարկայ ըրած էր այդ տեսակէտով արժէք ներկայացնող բոլոր կիսականգուն կամ աւերեալ հին շէնքերը, որոնք կային արեւելեան Հայաստանի մէջ, մասնաւորապէս հին եկեղեցիները, պալատի փլատակները, կամուրջները և ուրիշ շինուածական մնացորդները, մասնաւորապէս Տեկորի և Մերիի տաճարները, ամբողջ Անիինները, որոնց առաջին երկուքին վրայ գրեց ուսումնասիրութիւններ: Ունի նաեւ ճշայն Ճարտարապետութիւնը, Ճարտարապետութիւնը մենագրութիւնը և այլ գործեր:

(«Սինո», 1924, Հ. 8աբի, Մայիս, Թիւ 5, էջ 159-160):

մը վերածեց և հրատարակեց իր «Անկապ Օրագրութիւն» մէջ (էջ 111-119):

Իր շրջապատի սիրածները հետզհետէ մեկնեցան, իւրաքանչիւրը տարբեր կողմ: Թումանյան մնաց հոն, հանգստեան կոչուած, բարեկամ ընտանիքի մը քով, իր հիւանդութիւններուն հետ, իր մէկ աչքին լոյսովը մինչև վերջ կարգաւորվ: Մինչև վերջ սորվելով:

Որք մըն էր, որքի նման մեռաւ:

Տարի մը առաջ՝ Մովսէսն, այսօր՝ Թումանյանը. գալ տարի՜ ...: